

ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਬਾਰੇ ਪਹਿਲਾ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੰਮੇਲਨ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਗੋਸ਼ਟੀ
ਆਧੁਨਿਕ ਵਿਗਿਆਨਕ ਯੁਗ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਸਥਾਨ
ਰਾਇਲ ਲਮਿੰਗਟਨ ਸਪਾ, ਯੂ: ਕੇ: ਵਿਖੇ, 10 -11 ਅਗਸਤ, 2013

ਕੀ ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਸੋਚ ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਵਗੈਰ ਸੰਭਵ ਹੈ? ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਕੀ ਹੈ।

ਦਲਵੀਰ ਕੌਰ (ਵੁਲਵਰਹੈਂਪਟਨ ਯੂ ਕੇ)

ਭੂਮਿਕਾ:

ਇਸ ਦੇ ਰੋਜ਼ਾ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੇ ਮੁਖ ਮੰਤਵ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਮੇਰੇ ਪਰਚੇ ਦਾ ਮਕਸਦ ਉਪਰਲੇ ਦੋ ਸਵਾਲਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਸੋਚ ਕੀ ਹੈ? ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਕੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਹੈ?

ਸਾਰਾ ਸਵਾਲ ਵਿਚਾਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੇਰੀ ਜਾਚੇ ਸਵਾਲ ਦੇ ਦੂਜੇ ਭਾਗ ਬਾਰੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਚਾਰਨਾਂ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਕੀ ਹੈ, ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ 'ਚ ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਗੁਣ ਹੈ ਜੋ ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਸੋਚ ਨੂੰ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਬਚਪਨ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਕੁਝ ਕੁ ਵਰਿਆਂ 'ਚ ਬੱਚੇ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਸਿਰਜਕ ਸ਼ਕਤੀ ਜਾਂ ਸੰਕਲਪ ਉਸਾਰੀ ਵਿੱਚ ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਕੀ ਰੋਲ ਹੈ।

ਆਮ ਤੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸੋਚ ਦੇ ਅੰਤਰ ਦਾ ਕੀ ਮਾਪਦੰਡ ਹੈ, ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਗੱਲ ਹੈ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਪਹਿਲੂ ਨੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਦੇ ਹੋਏ ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਸੋਚ ਵਿੱਚ ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਏਸ ਵਿਸ਼ੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹੁਣ ਤੱਕ ਹੋਈ ਰੀਸਰਚ ਵਿਚੋਂ ਮਿਲੇ ਕੁਝ ਕੁ ਅੰਸ਼ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝੇ ਕਰਾਂਗੀ। ਆਖਿਰ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਕੁਝ ਕੁ ਸੁਝਾਅ ਤੇ ਸਵਾਲਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਖਤਮ ਕਰਾਂਗੀ।

ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਸੋਚ ਕੀ ਹੈ :

ਜੇਕਰ ਵਿਗਿਆਨ ਤੋਂ ਭਾਵ ਨਵੀਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਖੋਜਣਾਂ ਜਾਂ ਲੱਭਣਾਂ ਲੈ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤੱਕ ਇਸ ਤਰਾਂ ਅਸੀਂ ਰੋਜ਼ਾਨਾਂ ਹੀ ਸੋਚਦੇ ਹਾਂ। ਮੁਢਲੇ ਰੂਪ 'ਚ ਸਾਡੀ ਸੋਚਣ ਸ਼ਕਤੀ ਦੁਆਰਾ (ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੰਦਰਭ 'ਚ) ਅਚੰਭਤ, ਹੈਰਾਨ ਹੋਣ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਚ ਪੜਤਾਲ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਦਾ ਦਿਮਾਗੀ ਤਰੰਗਾ ਰਾਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸੰਚਾਰ ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਸੋਚ ਹੈ। ਮਨ ਵਿੱਚ ਉੱਠਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਬੰਨਣਾਂ ਇਸ ਮਕਸਦ ਨਾਲ ਕਿ ਕੋਈ ਸਾਰਥਕ ਸਿੱਟੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਜਾ ਸਕੇ , ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕੇ, ਤੇ ਏਸ ਪੜਤਾਲ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਨੂੰ ਸੰਬੰਧਤ ਕਾਰਜ ਕਾਰਨੀਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਵਜੋਂ ਵਰਤਣਾਂ ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਸੋਚ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਹੈ। ਇਸੇ ਹੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਸਾਂਝਿਸ, ਰਾਜਨੀਤਕ ਸਾਂਝਿਸ, ਵਿਗਿਆਨ ਖੋਜ ਸੰਬੰਧੀ ਖੋਜਕਾਰਜਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਸਰਬਪੱਖੀ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਲਈ ਵੱਖ ਵੱਖ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਸੋਚ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ (ਐਨਾਲੀਟੀਕਲ ਥਿੰਕਿੰਗ, ਕੋਗਨਿਟਿਵ ਥਿੰਕਿੰਗ, ਪਰੋਬਲਮ ਸੋਲਵਿੰਗ ਥਿੰਕਿੰਗ ਆਦਿ) ਅਤੇ ਇਸ ਖਾਸ ਕਿਸ ਦੇ ਸੋਚ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦਾ ਆਪਣਾਂ ਵੱਖਰਾ ਵਿਧਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਏ ਗਏ ਸੰਕਲਪਾਂ ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਕੇ ਖੋਜ ਦੇ ਸਿੱਟਿਆਂ ਵੱਲ ਵੱਧਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਣ- ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਸੋਚ ਕੀ ਹੈ: ਕਿਸੇ ਵੀ ਖੇਤਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਾਂਝੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦਾਅਵੇ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਾਂ ਸਮਝਣੀ, ਜਾਂ ਸਬੂਤਾਂ ਦਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਨਾਂ ਹੋਣਾਂ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਬੇਤਰਤੀਬੀ ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਾਂ ਹੋਣਾਂ।

ਸੰਕਲਪ ਕੀ ਹੈ : ਸਾਧਾਰਣ ਦੇ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦੇਵਾਂਗੀ।

1. ਸਮਾਜਿਕ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ 'ਚ ਲੋਗਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਨਿਧਾਰਤ ਵਿਸਵਾਸ ਨੂੰ ਸਮੂਹਕ ਤੌਰ ਤੇ ਮਾਨਤਾ ਮਿਲ ਜਾਣੀ ਜਾਂ ਦੇ ਚੋਣੀ ਜਿਵੇਂ, ਬੰਦਾ ਸੋਸ਼ਲ ਜਾਨਵਰ ਹੈ (Social Animal) ਏਸ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋਗਾਂ ਵਿੱਚ ਇਕੱਲਤਾ ਵਜੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਨਵੇਂ ਢੰਗ ਤਰੀਕੇ ਲੱਭਣੇ ਤੇ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਕੇ ਸਿਰਜੇ ਗਏ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਟੈਸਟ ਕਰਨਾਂ।

2. ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਬੋਲੀ ਵਿੱਚ ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਬਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਜਿਉਂਦੇ ਜੀਵ ਜੰਤੂ ਸੈਲ ਤੋਂ ਬਣੇ ਹੋਏ ਨੇ, ਤੇ ਏਸ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਅਧਾਰ ਮੰਨ ਕੇ ਖੋਜ ਅੱਗੇ ਤੋਰਨੀ ਕਿ ਸੈਲ ਕਿਵੇਂ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਬਣੀ ਸਮਝ ਨੂੰ ਸਰੀਰਕ ਬੀਮਾਰੀ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਬਣਾਈ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਯੋਜਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤਣਾਂ।

ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਕੀ ਹੈ :

ਭਾਵੇਂ ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਭਲੀ ਭਾਂਤ ਜਾਣੂ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਗਿਆਨੀ ਵਧੀਆ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਦੇ ਸਕਦੇ ਨੇ ਪਰ ਫਿਰ ਮੈਂ ਮੈਂ ਜਿੰਨੀ ਕੁ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸ਼ਾਂਝੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹਾਂ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਟਾਟਾ ਇਨਸਟੀ ਚਿਊਟ ਆਫ ਬੰਬੇ ਤੋਂ, (ਡਾਕਟਰ ਜੀ, ਵੇ, ਨਰਲੀਕਾਰ) ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਖੋਜ ਅਨੁਸਾਰ “ਮੌਲਿਕ ਰੂਪ ਚ’ਜਿਨਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਸੋਚਦੇ ਹਾਂ, ਤੇ ਸੋਚਣ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਸੰਚਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਹੈ”। ਉਨੀਵੀਂ ਸਦੀ ਦਾ ਮਹਾਨ ਵਿਗਿਆਨੀ ਐਲਬਰਟ ਆਈਨਸਟਾਈਨ ਗਰੂਤਾ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਅਹਿਮ ਪੱਖਾਂ ਬਾਰੇ (ਥਿਊਰੀ ਆਫ ਰੈਲੇਟਿਵਿਟੀ) ਲੈਕਚਰ ਦੇ ਦਿੱਖਾਂ ਜਾਂ ਬਹਿਸ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਜਦੋਂ ਗੱਲਬਾਤ ਨਿਹਾਇਤ ਦਿਲਚਸਪ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਜਾਂ ਗੁੰਜਲਦਾਰ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਬੋਲਦਾ ਬੋਲਦਾ ਅਕਸਰ ਆਪਣੀ ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ‘ਜਰਮਨ ਬੋਲੀ’ ਵਿੱਚ ਬੋਲਣਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਸੰਕੇਤ ਬਚਪਨ ਵਿੱਚ ਸੰਕਲਪ ਸਿਰਜਕ ਸ਼ਕਤੀ ਵੱਲ ਹੈ (Mother Tongue as Medium of Instruction).

ਮੇਰੇ ਨਿੱਜੀ ਤੁਜ਼ਰਬੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸੇ ਨਵੀਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਪੜਦੇ ਹੋਏ ਜਾਂ ਨਵੀਂ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਸਾਡੀ ਸੋਚ ਵਿੱਚ ਤੇ ਸਾਡੇ ਮਨ ਦੀ ਅੱਖ ਵਿੱਚ ਜੋ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਉਭਰਦਾ ਤੇ ਉਸਰਦਾ ਹੈ, (ਇਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੰਦਰਭ ‘ਚ ਹੋ ਸਕਦੈ) ਉਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ (Begining og Abstract thinking) ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਸਮਝਣ ਦਾ ਮੂਕ ਮਾਧਿਅਮ ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਹੈ। ਇਸ ਮੂਕ ਸੰਵਾਦ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਜਿਨਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਦਦਗਾਰ ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਓਨਾਂ ਮਹਿਜ਼ ਵਿਆਕਰਣ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਸਿੱਖੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਪਰ ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਰਾਹੀਂ ਬਣੇ ਪ੍ਰੰਡ ਸੰਕਲਪ ਦੂਜੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿਰਜੇ ਸਿਧਾਂਤਿਕ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਿੱਚ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਬੱਚੇ ਦੇ ਜਨਮ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਮੁੱਚੇ ਚੌਗਿਰਦੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ ਉਸਦੇ ਸੋਚਣ ਸਮਝਣ ਦਾ ਵਿਧਾਨ ਸਿਰਜਦੇ ਨੇ, ਜਿਸ ਦਾ ਬਲੂ ਪ੍ਰਿੰਟ ਵੱਧਦੀ ਉਮਰ ਨਾਲ ਬਦਲਨਾਂ ਅਸੰਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਏਹੀ ਬਲੂ ਪ੍ਰਿੰਟ ਬਹੁਤ ਬਾਰ ਆਪਸੀ ਸੰਬੰਧਾਂ ਵਿੱਚ ਹੱਦਾਂ ਬੰਨੇ ਪੱਕੇ ਕੱਚੇ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸਿੱਧੇ ਅਸਿੱਧੇ ਦਖਲ ਅੰਦਾਜ਼ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਏਸ ਤੱਥ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਪਰਵਾਸੀ ਤੇ ਪਨਾਹਗੀਰ ਲੋਗਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਸ਼ਿਦਤ ਨਾਲ ਹੈ।

ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਰੋਲ :

ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਹੁਣ ਤੱਕ ਹੋਈ ਰਿਸਰਚ ਨੇ ਸਾਬਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਬੱਚੇ ਲਈ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਮਾਧਿਅਮ ਉਸ ਦੀ ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਹੀ ਹੈ ਕਿਉਂ ਕਿ ਜਨਮ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਬੱਚਾ ਉਸਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਬੋਲੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਸੰਕੇਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸੋਚਣਾਂ ਸਮਝਣਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਆਪਾ ਪ੍ਰਗਟਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਏਹੀ ਸੋਚ ਨਿਯੰਤਰਣ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਬੱਚੇ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ‘ਚ ਰਜਿਸਟਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਘਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ ਮਨ ਚ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਹਾਵ ਭਾਵ, ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਪਰਗਟ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਸੂਖਮ ਸੰਕੇਤਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਆਵਾਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਸੰਕੇਤਕ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਸੋਚ ਵਿੱਚ ਕੀ ਰੋਲ ਹੈ?

ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਸੰਬੰਧ 'ਚ ਹੁਣ ਤੱਕ ਹੋਈ ਖੋਜ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਨਸਾਨ ਆਪਣੀ ਸੋਚ, ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਸੰਚਾਰ ਜਿਨਾ ਸਪਸ਼ਟ ਆਪਣੀ ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸਥਾਰ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨਿੱਜੀ ਤੁਜ਼ਰਬਿਆਂ ਤੇ ਅਨੁਭਵਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਸੂਤਰ ਵਿੱਚ (ਸਿਸਟੇਮੈਟਿਕਲੀ) ਪੇਸ਼ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਓਨੀ ਤਰਤੀਬ ਤੇ ਗਹਿਰਾਈ ਨਾਲ ਉਮਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਮੌੜ ਤੇ ਵਿਆਕਰਣ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਸਿੱਖੀ ਹੋਈ ਬੋਲੀ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਸੰਬੰਧਤ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਸੰਸਾਰ ਬਾਰੇ ਬਣ ਰਹੇ ਉਸਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕੋਣ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਇਸ ਤੱਥ ਦੀ ਪ੍ਰੋਤਤਾ ਕਰਦੇ ਹੋਈ (How Language shapes our thoughts, by Lera Boroditsky) ਕੌਗਨਿਟਿਵ ਸਾਈਕੋਲੋਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਲੇਰਾ ਬੋਰੋਡਿਟਸਕੀ ਲਿਖਦੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਸ਼ਾ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਦਾ ਸੰਸਾਰਕ ਸੀਨ , ਸਮੁੱਚੀ ਸੋਚ, ਤਰਕ ਉਸਾਰੀ ਅਤੇ ਭਾਵਨਾਤਮਿਕ ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਏਸ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿੱਚ ਅਮੈਰਿਕਨ ਲਿੰਗੁਇਸਟਿਕ ਐਡਵਰਡ ਸਪਾਇਰ ਅਤੇ ਬੈਂਜਮਿਨ ਲੀ ਵੂਰਫ ਦੁਆਰਾ ਸੰਨ 1930 ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਖੋਜ ਪ੍ਰਮਾਣ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਸੋਚਣ ਕ੍ਰਿਆ ਦੀ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਪੀੜੀ ਸਾਂਝ ਹੈ। **(ਇਸ ਖੋਜ ਦੇ ਕੁਝ ਕੁ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਜਿਨਾਂ ਕੁ ਮੈਂ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਿੱਟ ਚਾਹਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਈਮੇਲ ਤੇ ਭੇਜ ਸਕਦੀ ਹਾਂ ਜੋ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਜ਼ੁਬਾਨ 'ਚ ਹੈ)**

ਲੇਰਾ ਬੋਰੋਡਿਟਸਕੀ ਦੀ ਖੋਜ ਮੁਤਾਬਿਕ ਜਿਥੇ ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਸਾਡੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਘੱਤਦੀ ਹੈ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਉਸਾਰੀ ਵਿੱਚ ਅਹਿਮ ਰੋਲ ਅਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਓਥੇ ਉਚ ਪੱਧਰ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਨਾਂ ਸੰਭਵ ਹੋਣ ਦੇ ਗੰਭੀਰ ਸਿੱਟੇ ਨਿਕਲਦੇ ਨੇ ਜੋ ਰਾਜਨੀਤਕ ਵਿਧਾ ਪ੍ਰਣਾਲੀ, ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ, ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ 'ਚ ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਤੇ ਈਜਾਦ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿੱਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਅਤੇ ਜਿੰਮੇਦਾਰੀ ,ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਪ੍ਰਬੰਧ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਸੂਝ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਜਿੰਮੇਦਾਰ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦੇ ਨੇ।

ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਬਤ ਹੋਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਉੱਚ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਉੱਪਲਬੱਧ ਹੋਣਾਂ ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਸੋਚ ਉਸਾਰੀ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਸਿਸਟਮ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਕੰਟਰੋਲ ਬੱਟਣਾਂ ਦਾ ਵੀ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਤੇ ਉਨਾਂ ਤੱਕ ਸਾਡੀ ਪਹੁੰਚ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਹੈ ਇਹ ਸਵਾਲ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵੱਲ ਤੁਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਸੋਚ ਦਾ ਮਾਧਿਅਮ ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ : (ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਔਨ ਆਸਕ ਡੌਟ ਕੌਮ) ਅਨੁਸਾਰ ਦਿਮਾਗ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਚੈਲਿੰਜਿੰਗ ਮਸਲਿਆਂ ਤੇ ਸੋਚਣ ਲਈ ਉਕਸਾਉਣਾਂ ਜਿਸ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਨਵਾਂ ਗਿਆਨ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕੇ। ਇਹ ਕਿਸੇ ਮਕਸਦ ਨੂੰ ਸਾਂਹਵੇਂ ਰੱਖ ਕੀਤੀ ਗਈ ਗੱਲਬਾਤ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਕਲਪਨਾਤਮਿਕ ਸੋਚ ਨੂੰ ਸਬੂਤਾਂ ਸਮੇਤ ਸਿੱਧ ਕਰ ਕੇ ਕਿਸੇ ਸਿੱਟੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚਣਾਂ ਵੀ ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਸੋਚ ਹੈ ਵਿਸ਼ਾ ਭਾਵੇਂ ਸਮਾਜਿਕ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਵਿਗਿਆਨਿਕ ,ਸੋਚ ਤੇ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦਾ ਬਰਾ-ਬਰਾਬਰ ਸੰਚਾਰ ਵਿਸ਼ਿਆ ਨੂੰ ਘੋਖਣ ਵਾਸਤੇ ਤੇ ਸਮਝਣ ਵਾਸਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਤਾਂ ਹੀ ਬੌਧਿਕ ਪੱਧਰ ਤੇ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਡਿਸਕਸਨਜ਼ ਜਾਂ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਚ ਕੌਮਨ ਸੈਂਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਤਰਕ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ

ਜੇਕਰ ਏਸ ਨਿਰਧਾਰਤ ਗੱਲ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਰੱਖ ਲਿਆ ਜਾਏ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਖੋਜ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਦੀ ਸਾਰਥਕਤਾ ਵੇਖਣ ਲਈ ਖਾਸ ਗਿਣਤੀ ਮਿਣਤੀ ਦੇ ਨਾਪ ਵਿਚੋਂ ਦੀ ਛਾਣ ਪੁਣ ਹੋਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਤੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਉੱਗਲੀਆਂ ਤੇ ਪਹਾੜੇ ਜਾਂ ਫਾਰਮੂਲੇ ਰੱਟਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸਮਝਾਉਣ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ, ਬੱਚਿਆ ਦੀ ਕਲਪਨਾਤਮਿਕ ਸੋਚ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਾਹਿਤ ਉੱਪਲਬੱਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਸੰਕਲਪ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਬਾਲ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਵਰਗੇ ਨਵੇਂ ਰਾਹ ਢੰਗ ਅਪਣਾਏ ਜਾਣ ਤਾਂ ਦਿਮਾਗੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਤਕਨੀਕੀ ਤੁਜ਼ਰਬਿਆ ਵੱਲ ਪ੍ਰੇਰਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਵੱਖ ਵੱਖ ਉਮਰ ਦੇ ਬੱਚੇ, ਨੌ ਜਵਾਨ, ਬਜ਼ੁਰਗ ਜਿਨਾਂ ਦੀ ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਪੰਜਾਬੀ ਹੈ ਉਨਾਂ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਬੈਂਕ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਇਨਾਂ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਵਿਦਿਆ ਮਹਾਂਵਿਦਿਆਲਿਆਂ ਚ ' ਕਿਸੇ ਵੀ ਖੇਤਰ ਚ ' ਸੰਕਲਪ ਉਸਾਰੀ 'ਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇ।

ਇਸ ਕਾਰਜ ਵਿੱਚ ਜਿਥੇ ਵਿਚਾਰ ਸੰਚਾਰ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਤੰਗ ਪੈਂਦੀ ਦਿਸੇ ਓਥੇ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਜਾਵੇ, ਆਧੁਨਿਕ ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਯੁਗ 'ਚ ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਤੇ ਵਿਆਕਰਣ ਨੂੰ ਦਰਪੇਸ਼ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਦੇ ਸਮਾਂਪਾਨ ਲਈ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਗਿਆਨੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ।

ਕੀ ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਸੋਚ ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ : ਹੁਣ ਤੱਕ ਪਹਿਲੇ ਕਹੀ ਗਈ ਗੱਲਬਾਤ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਹੀ ਸਾਬਿਤ ਹੋਇਆ ਕਿ ਬੱਚੇ ਦੇ ਜਨਮ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪਹਿਲੇ ਬਾਲ ਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਕੁਝ ਕੁ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਚੌਗਿਰਦੇ ਬਾਰੇ ਬਣੀ ਸੋਚ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬੱਚੇ ਦੀ ਵੱਧਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਸਥਾਈ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਸਿਰਜੇ ਗਏ ਸੰਕਲਪਾਂ ਦਾ ਪੂਰੀ ਤਰਾਂ ਬੇ-ਮਾਅਨਾਂ ਕਰਨਾਂ ਜਾਂ ਸਮਝਣਾਂ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਰੀ-ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਕਰਨ ਵਰਗੀ ਗੱਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਸੋਚ ਨੂੰ ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਕਾਢ ਤੱਕ ਯੋਗ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਸਫਰ ਬੜਾ ਲੰਬਾ ਰਸਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਲਈ ਸੰਸਾਰ ਪੱਧਰ ਤੇ ਦੂਜੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿਰਜੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾਂ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਸੰਬੰਧਤ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੇ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਖੋਜ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੋਵੇ, ਦੂਜਾ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਅਧਾਰ ਤੇ ਉਸਾਰੇ ਗਏ ਤਰਕ ਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਸਾਂਹਵੇਂ ਸਾਰਥਕ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

ਕੀ ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਸੋਚ ਦਾ ਮਾਧਿਅਮ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ?

ਇਥੇ ਇਹ ਗੱਲ ਵਰਨਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਸਮਝ ਜਿੰਨੀ ਗਹਿਰੀ ਤੇ ਪੀਡੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਸੰਕਲਪਨਾਤਮਿਕ ਸੋਚ ਦੀ ਸਿਰਜਕ ਤੇ ਬੌਧਿਕ ਪੱਧਰ ਓਨੀਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਉੱਚੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸੋਚ ਤੇ ਐਬਸਟਰੈਕਟ ਸੋਚ ਦਾ ਸੰਚਾਰ ਚਿਤਵੇ ਸੰਕਲਪ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਤੁਰੇਗਾ ਤੇ ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਤੇ ਕਮਾਂਡ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਲਈ ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਖੋਜ ਲਈ ਵਧੀਆ ਪੁਰਾ ਬਣੇਗੀ, ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸਥਾਰਨਾਂ ਸੌਖਾ ਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋਏਗਾ। ਵਿਆਕਰਣ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਸਿੱਖੀ ਗਈ ਦੂਜੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਅਤੇ ਤੁਲਨਾਤਮਿਕ ਅਧਿਅਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਗਿਆਨ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਰਿਸਰਚ ਅਨੁਸਾਰ ਜਿਥੇ ਹਿਸਟਰੀ ਜਾਂ ਜੁਗਰਾਫੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਸੰਬੰਧੀ ਤਰਕ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਲਈ ਮੁਢਲੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਯਾਦ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਓਥੇ ਵਿਗਿਆਨ ਲਈ ਨਵੇਂ ਗਿਆਨ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨ ਲਈ ਖੋਜੀ ਸੁਭਾਅ, ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਤੇ ਗਹਿਰੀ ਸੋਚਣ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪੈਦੀ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਵੱਖਰੇ ਸੁਭਾ ਦੀਆਂ ਇਹ ਕ੍ਰਿਆਵਾਂ ਮੂਲ ਰੂਪ 'ਚ ਪਹਿਲਾਂ ਬੰਦੇ ਦੇ ਦਿਮਾਗ 'ਚ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕ੍ਰਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਰੂਪ 'ਚ ਪਰਗਟ ਕਰਨ ਲਈ ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਹੀ ਅਨਕੂਲ ਮਾਧਿਅਮ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਲਚਰਲ ਸਪੈਸਿਫਿਕ, ਕਲਚਰਲੀ ਸੈਂਸਿਟਿਵ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਤੋਂ ਅਸਲ ਚ ਏਹੀ ਭਾਵ ਹੈ ਜਿਥੇ ਸਰਵਿਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਮੂਲ ਵਿਸ਼ਵਾਸ, ਸੰਸਕਾਰ ਤੇ ਨਿਜ ਉਸਾਰੀ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕੇ ਤੇ ਓਸ ਸਮਝ ਨੂੰ ਇਲਾਜ ਲਈ ਵਰਤੀ ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਤਕਨੀਕ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

ਦਰਪੇਸ਼ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਤੇ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ

ਕਿਸੇ ਵੀ ਖੇਤਰ ਚ ਰੀਸਰਚ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ, ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਨਾਪ ਤੋਲ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਨਫਰਮੇਸ਼ਨ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਜੇਕਰ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ ਤੇ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਖੋਜ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾਂ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਦੂਜੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਚ ਹੋ ਚੁਕਾ ਕੰਮ ਘੋਖਣ ਲਈ ਜਿਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਓਥੇ ਓਸ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰਥਕ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਲਈ ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਚ, ਬੌਧਿਕ ਪੱਧਰ ਦੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦਾ ਗਿਆਨ ਵੀ ਓਨਾਂ ਹੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਪਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਉੱਚ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਸਮੁੱਚਾ ਸਲੇਬਸ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਦੇ ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਵੱਡੀਆਂ ਪ੍ਰੈਕਟੀਕਲ ਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਵੰਗਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾਂ ਤੇ ਸਮਾਧਾਨ ਕਰਨਾਂ ਅਜੇ ਬਾਕੀ ਹੈ।

ਸਲਾਹ ਤੇ ਸੁਝਾਓ

ਪਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬੱਚਾ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤੱਕ ਸੁੰਘਣ, ਸਪਰਸ਼, ਤੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਜਿਹੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਪਹਿਚਾਣ ਚਿੰਨ ਵਜੋਂ ਪੁੰਦਲੇ ਜਿਹੇ ਮਾਨਸਿਕ ਚਿਤਰ ਬਣਾ ਚੁੱਕਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਵੱਧਦੀ ਉਮਰ ਦੇ ਤੁਜ਼ਰਬਿਆਂ ਤੇ ਓਨੁਭਵਾਂ ਨਾਲ ਪਰਪੱਕ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਇਸ ਮੂਲ ਪਹਿਲੂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਜੇਕਰ ਬਚਪਨ ਵਿੱਚ ਖੇਡਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਬਾਲ ਜਗਤ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਸਮੁੱਚਾ ਵਤਾਵਰਣ ਉਸਾਰਿਆ ਜਾਵੇ, ਖਾਣ ਪੀਣ, ਸੌਣ, ਜਾਗਣ ਨੂੰ ਇਸ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਅਨਿੱਖੜਵਾਂ ਅੰਗ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ, ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਸੰਕਲਪ ਉਸਾਰਣ ਵਿੱਚ ਸੋਚ ਨੂੰ ਤਿੱਖਿਆਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅਜੇਹੀ ਪੜਾਈ ਜੇਕਰ ਘਰ ਵਿੱਚ

ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਤੋਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣੀਂ ਲਾਜ਼ਮੀਂ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਸਾਈਕੋਲੋਜੀਕਲ ਲਬੋਰਟਰੀਜ਼ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ਜਿਥੇ ਵੱਖਰੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਸੋਚ ਨੂੰ ਵਰਤਣ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ।

ਬਾਕੀ ਪਏ ਸਵਾਲ

ਜਿਹੜੇ ਲੋਗ ਇੰਟਰਪਰੇਟਰਜ਼ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਮਨ ਦੀ ਗੱਲ ਜਾਂ ਗਹਿਰੇ ਅਨੁਭਵ ਸਾਂਝੇ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ ਕਰਦੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਹੱਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ? ਸਾਈਨ ਲੈਗੁਏਜ਼ ਕੀ ਹੈ? ਕੀ ਗੁੰਗਾ, ਬੋਲਾ ਤੇ ਅੰਨਾਂ ਬੰਦਾ ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਸੋਚ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੋ ਸਕਦੈ? ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸਭ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸਿਹਤਮੰਦ ਬੰਦਾ ਏਸ ਪਹਿਲੇ ਇਨਸਾਨ ਨਾਲੋਂ ਕਿਵੇਂ ਤੇ ਕਿੰਨਾਂ ਕੁ ਅੱਗੇ ਹੋ ਸਕਦੈ। ਕੀ ਮਾਂ ਦੇ ਗਰਭ ਵਿੱਚ ਬੱਚੇ ਤੇ ਮਾਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਦਾ, ਸੋਚਣ ਢੰਗ ਦਾ, ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿਸ ਹੱਦ ਤੱਕ?

ਆਮ ਤੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸੋਚ ਦੇ ਅੰਤਰ ਦਾ ਕੀ ਮਾਪਦੰਡ ਹੈ? ਕੀ ਅਜਿਹੀ ਸੋਚ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਮੁਥਾਜ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਸੰਦਰਭ ‘ਚ ਸੋਚ ਨੂੰ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਕਰਨ ਲਈ ਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸੂਤਰਾਂ, ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਗਹਿਰਾਈ ਵਿੱਚ ਬਿਆਨ ਕਰਨ ਲਈ, ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀ ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚਾਰ ਸੰਚਾਰ ਦਾ ਮਾਧਿਅਮ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ?

ਜਕਰੇ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿਸ ਹੱਦ ਤੱਕ, ਜੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕਿਉਂ। ਨਵ ਜਨਮੇ ਬੱਚੇ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਤੇ ਜਨਮ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤੱਕ ਬੱਚੇ ਦੀ ਮੁਢਲੀ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਕੁਝ ਕੁ ਖਾਕਾ ਤਿਆਰ ਦੇਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਾਲਣ ਪੋਸਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸੋਚ ਪੱਧਰ ਦਾ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜੇਹੜੇ ਲੋਗਾਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਸਮੁੱਚਾ ਸਮਾਂ ਇਕ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕੀ ਉਹ ਸਾਰੇ ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਸੋਚ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹੋਣਗੇ?

ਸਾਰ ਅੰਸ਼

ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ‘ਚ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਸੋਚ ਉਕਸਾਉਣ ਅਤੇ ਪਰਪੱਕ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਇਸ ਕਰਕੇ ਵੱਧ ਸਹਾਇਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਗਰੁੱਪ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਬਣ ਰਹੀ ਸਮਝ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਕਰਨ ਨਾਲ ਬਲ, ਸੋਚਣ ਸ਼ਕਤੀ ਬਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਪੱਧਰ ਤੇ (ਔਵੀਡੀਓਸ ਬੇਸ) ਬਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜੋ ਵਿਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਮੁਢਲੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ। ਇਸ ਤਰਾਂ ਜੇਕਰ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਸੋਚਣ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਭਾਸ਼ਾ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹਾਣ ਦੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਸਮੇਤ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੋਵੇਗੀ। ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਅੱਜ ਮੀਡੀਆ ਹੀ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰ ਰਿਹੈ ਜੇਕਰ ਸਮੁੱਚੇ ਮੀਡੀਆ ਦੀ ਬੋਲੀ ਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਢੰਗ ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ, ਤੇ ਏਸ ਤਰਾਂ ਮੀਡੀਆ ਨੂੰ ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸੰਸਾਰ ਪੱਧਰ ਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਸੰਬੰਧੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਰਚਾਉਣ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸਹਾਇਤਾ ਵਜੋਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਸੋਚ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦਾ ਬਰਾ-ਬਰਾਬਰ ਸੰਚਾਰ ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਵਿਸ਼ਿਆ ਨੂੰ ਘੋਖਣ ਤੇ ਸਮਝਣ ਵਾਸਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਤਾਂ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਪੱਧਰ ਤੇ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਬੌਧਿਕ ਡਿਸਕਸਨਜ਼ ਜਾਂ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਚ ਕੌਮਨ ਸੈਂਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਤਰਕ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ

ਹਵਾਲੇ:

Language Changes Implicit Associations between Ethnic Groups and Evaluation in Bilinguals. Shai Danziger and Robert Ward in Psychological Science, Vol. 21, No. 6, pages 799–800; June 2010.

How Language shapes Thought.(The Language we speak affect our perception of the World) *By Lera Boroditsky* (February 2011, ScientificAmerican.com **63**) **Lera Boroditsky** is an assistant professor of cognitive psychology at Stanford University and editor in chief of Frontiers in Cultural Psychology. Her lab conducts research around the world, focusing on mental representation and the effects of language on cognition.

Mother Tongue as Medium of Instruction for science.(Dr.J.V. Narlikar, Tata Institute of Fundamental Research,Bombay